

QO'G'IRCHOQ TEATRI REJISSORLIGI

Sultonov Dostonbek

O'zDSMI FMF "Dramatik teatr rejissorligi" 3-bosqich talabasi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada qo'g'irchoq teatri, unda rejissorning o'rni haqida so'z boradi.*

Kalit so'zlar: *Mannon Uyg'ur, Yetim Bobojonov, Abror Hidoyatov, Shukur Burxonov, aktyor, qobiliyat, spektakl.*

Teatr san'ati deganimizda darrov ko'z o'ngimizga yetuk sahna ijodkorlari Mannon Uyg'ur, Yetim Bobojonov, Abror Hidoyatov, Shukur Burxonov, Olim XO'jayev, Halima Nosirova, Sora EshontO'rayeva, Yayra Abdullayeva, Oydin Norboyevalar; qo'g'irchoq teatri san'ati deganimizda Toshmuhammad Doniyorov, A.Saidaliyev, N.Zayniddinov, Vladimir Iogelsen, Toxir Mahramov, Iso Yoqubov, Shohida Komilova, Fatxullo XO'jayev, Angela Mahkamova, Munisa Egamberdiyevlar; tasviriy san'at deganimizda Kamoliddin Behzod, Chingiz Axmarov, Rahim Axmedov, RO'zi Choriyev, Bahodir Jalolov, Javlon Umarbekov, Alisher Mirzayevlarning siymosi va ularning san'at yo'lida yaratgan ijodiy ishlari gavdalanadi. Bu ijodkorlar tomoshabinlar qalbida bir umrga jo bo'lgan buyuk insonlardir. Ijodkor xoh u aktyor bo'lsin yoki rejissor, yoki qalam sohibi dramaturg, yo bo'lmasa tasviriy san'at vakili - naqqosh, usta, rassom, kim bo'lishidan qat'iy nazar kelajakka umid bog'lab ijod qiladigan bo'lsa, eng avvalo hayotni yaxshi bilishi, tomoshabinning dunyosini ang'lay olishi va o'rganishi darkor. Hayot bilan hamohang va tomoshabinidan ancha oldinda yurgan ijodkorgina o'zining ijodiy ishlari bilan el qalbidan joy olishga musharraf bo'la oladi. Shuning uchun teatr tomoshasiga kelgan har bir tomoshabin sahnada mahorat bilan ijro etgan aktyor iste'dodidan mamnun bo'lishi, spektaklda yaratgan obrazlar majmuasida o'ziga kerak bo'lgan tomonlarni ilg'ab olishi va shu bilan birga undan o'zi uchun tegishli xulosa chiqara bilishi zarur.

Qo'g'irchoq teatri spektakllari muvaffaqiyatli chiqishi uchun ijodiy jamoa, ya'ni muallifdan tortib, rassom, qo'g'irchoq ustasi, bastakor, aktyor va boshqa ijodiy kollektivning roli muhim ahamiyatga egadir. Shu ijodiy jamoani tashkil qilib, uni boshqaradigan ijodkor esa albatta, rejissor hisoblanadi. Ma'lumki, bugun har qanday teatr rejissorsiz ishlay olmaydi. Aynan rejissor teatrni boshqaribgina qolmay, uning ijodiy yo'lini belgilaydi va shuning barobarida spektakl yaratilishida katta javobgarlikni o'z bo'yniga oladi. Rejissorlik xarakterini shakllantirish uchun birgina qobiliyatning o'zi kamlik qiladi. Bor qobiliyatni tinimsiz mashq qildirish, ya'ni atrofimizdagi kundalik maishiy hayotga nisbatan o'ta kuzatuvchanlik, kishilar nazaridan chetda qolgan holatlarni ham ko'ra bilishdek mahorat talab etiladi. Rejissorlik xarakterini muntazam mutolaa qilish bilan ham shakllantiriladi. Bunda inson tasavvurini boyitish, chuqurlashtirish va fantaziyani kengaytirish mumkinligi aniqlangan. Aytaylik, insonda musiqani tinglash, sozlar jarangini diqqat orqali birini boshqasidan farqlay bilish, eslab qolish qobiliyati bo'lmasa u hech qachon qo'shiq ayta olmaganidek, inson kuzatish, fantaziya va tasavvur qilishdan yiroq bo'lsa, unda hazilmutoyibaga, yumorga moyillik, temperament, ritmni aniq his qila olish va hokazolar bo'lmasa, u hech qachon rejissor bo'la olmaydi. K.S.Stanislavskiy ta'biri bilan aytganda, insonni rejissorlikka o'rgatib bo'lmaydi, u rejissor bo'lib

tug'ilishi lozim. Ya'ni yuqoridagi xususiyatlarga ega insonni shu qirralarini tarbiyalashga, rivojlantirishga, bir so'z bilan aytganda, uni bu kasbga yo'naltirish mumkin, xolos. Agar bu kasbga yuqori pozitsiyadan turib nazar tashlasak, bu dunyodagi kasblar ichida eng murakkablaridan biri ekanligini tushunamiz. Rejissorning teatrdagi o'рни, aktyor va rejissor hamkorligi haqida qanchalik tortishuvlar bo'lishiga qaramay hayot shuni ko'rsatdiki, teatrning asosi dramaturgiyadir. Qo'g'irchoq aktyori shu dramatik asardagi voqealarni qo'g'irchoq orqali etkazib beruvchi shaxs sifatida namoyon bo'lsa ham, bugungi va kelajakdagi teatr taqdiri rejissor zimmasidadir. Chunki rejissor yuqorida aytilganidek, ijodiy jamoalarni jamlovchi va ijodiy mahsulotni tayyor holda tomoshabinga etkazib beruvchi vositachidir. Vaholanki, rejissor aralashuvisiz teatr – teatr emas. Har qanday teatr, har bir rejissor, “o'z uyida”, o'z repertuarida hamma uchun umumiy bo'lgan masalani, ya'ni xalqqa qanday qilib yuqori ijtimoiy g'oyalarni yetkazish, zamondoshi qalbini larzaga soluvchi, uning dil torlarini chertuvchi san'at asarlari yaratishni hal qilishi lozim.

Qo'g'irchoq teatri rejissori teatrning rejissori yoki direktori. Bu shaxs sahnalashtirish jarayonida spektaklning barcha tomonlarini boshqaradi va muvofiqlashtiradi. Rejissyor spektakl matnini tahlil qiladi, qahramonlar va voqeani anglaydi, sahnalashtirish uchun tasavvur yaratadi. Rejissyor aktyorlarning chiqishlarini boshqaradi, sahna ko'rinishini rejalashtiradi, dekor va kostyum dizayni bilan ishlaydi va umuman, spektaklning estetik va dramatik elementlarini nazorat qiladi. Shuningdek, u yoritish, ovoz effektlari va boshqa texnik talablar kabi texnik tafsilotlarni muvofiqlashtiradi. “Qo'g'irchoq” teatri rejissyori ham aktyorlar bilan birgalikda xarakter o'sishiga yordam beradi, ularga to'g'ri hissiy ohangga erishishga yordam beradi va sahnada kuchli spektakl namoyish etishga yo'naltiradi. Direktor boshqa ijodiy jamoalar bilan ham hamkorlik qiladi. Masalan, u personajlarning kiyimlarini aniqlashda kostyum dizayneri yoki makon atmosferasini yaratishda dekor dizayneri bilan hamkorlik qilishi mumkin. Binobarin, qo'g'irchoq teatri rejissyori spektaklni sahnalashtirish jarayonida barcha ijodiy va texnik elementlarni birlashtirib, tomoshabinga unutilmas teatr tajribasini taqdim etishga intiladi.

Rejissor, bir teatrdagi spektakllar va dasturlarning umumiy konseptini va uslubini belgilab, aktyorlar bilan hamkorlik qilib ishlaydi. U o'yinlarning tahriri, aktyorlar va sahnalarda ishlatiladigan vositalar, kostyumlarning tanlanishi kabi jismoniy elementlarni boshqaradi. Rejissorlar ayniqsa o'yinlarni tayyorlash jarayonida ham muhim rol o'ynaydilar. Qo'g'irchoq teatri rejissori spektaklni asosiy ideyaning tasviri, tarixiy-kulturologik kontekst, xarakterizatsiya va dramaturgiyaning boshqa aspektlariga muvofiq shakllantiradi. Uning vazifalari orasida aktyorlar bilan ishlashni tashkil etish, har bir aksiyani to'liqroq his qilish va koordinatsiya qilish kabi elementlar mavjud. Rejissorlikning boshqa aspektlari orasida sahnalash va tahrirlashning umumiy strukturasi ham bo'ladi. Rejissorlar o'yinni qanday joyda joylashtirish lozimligini hisobga oladilar, sahnaning tasviri va uslubi bo'yicha qarorlar qabul qiladilar. Ular sahnalarni yaratish jarayonida aniq bo'lgan maqsadlarga erishish uchun ish olib boradilar. Bundan tashqari, Qo'g'irchoq teatri rejissori o'yinni to'liqroq tushuntirish uchun aktyorlar bilan intensiv tarazlama va ish birlikda ishlashni ta'minlaydi. Uning vazifalari orasida aktyorlarni maqsaddagi sahnani boshqarishga ko'maklashish, ularni rolini tushunib chiqarishga yordam berish va umumiy atmosferani belgilash kabi elementlar mavjud. Qo'g'irchoq teatri rejissorligining asosiy maqsadi, xavfsiz va samimiy bir muhit yaratib, aksiyalar va ovozli effektlarni birlashtirib eng yaxshi

natijalarga erishishdir. Bu usulda, rejissorning o'rnoqi teatrdagi spektakllarning muvaffaqiyatini aniqlovchi faktorga aylandi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. J. Mahmudov. Aktyorlik mahorati. – T.: Talqin, 2005.
2. M. Qodirov, S. Qodirova. Qo'g'irchoq teatri tarixi. – T.: Talqin, 2006.
3. H. Ikromov. "Davr va teatr". "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi" Davlat ilmiy nashriyoti. – Toshkent., 2009.
4. D. Abdullaev. L. Usmanova. Qo'g'irchoq boshqarish asoslari. T.: 2014.
5. N. Mirsaidova. R.O'taganov. Qo'g'irchoq boshqarish asoslari – T.: Zamon poligraf, 2015.